

ANMÄLARE

Socialstyrelsen, Regionala tillsynsenheten i Jönköping, Box 2163, 550 02 Jönköping

ANMÄLD

legitimerade psykologen och legitimerade psykoterapeuten NN,

SAKEN

prövotid

BAKGRUND

KH, en kvinna född 1980, och LEH, en man född 1973, är föräldrar till pojken C, född i juni 2001. I samband med C:s födelse inledde socialtjänsten i Oskarshamns kommun en utredning om föräldrarnas förmåga att ta hand om sonen. Utredningen gjordes delvis på Västrumsgården AB, där familjen vistades under tiden den 19 juni – den 11 september 2001. Sistnämnda dag beslutades om omedelbart omhändertagande av C med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). NN deltog i utredningen på Västrumsgården.

ANMÄLAN

Socialstyrelsen har anmält NN och begärt att han föreskrivs en treårig prövotid. Styrelsen har uppgett bl.a. följande.

N har varit oskicklig vid utredning och bedömning av patienternas begåvningshandikapp/utvecklingsstörning. Hans utredning är ofullständigt och bristfälligt genomförd, framförallt avseende användning och kartläggning av begreppet adaptivt beteende. Han har vidare brustit i fråga om journalföring och avgivande av psykologutlåtanden. Hans yrkesutövning - som haft avgörande betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt - har därmed skett i strid med vetenskap och beprövad erfarenhet.

TV-programmet "Uppdrag granskning", som sändes av Sveriges Television den 10 december 2002, innehöll ett reportage om Socialnämndens i Oskarshamn handläggning av ett ärende rörande vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I programmet framgick bl.a. att socialnämndens beslut enligt 6 § LVU att omhänderta ett nyfött barn föregåtts av en av socialnämnden begärd utredning av föräldraförmågan hos barnets begåvningshandikappade föräldrar. Vidare framgick att utredningen genomförts vid utredningshemmet Västrumsgården i samband med familjens vistelse där under ca tre månader och att föräldrarna därvid bl.a. blivit föremål för bedömning av NN i dennes egenskap av legitimerad psykolog.

I TV-programmet ifrågasattes handläggningen av LVU-ärendet. Reportaget rörde också stor massmedial uppmärksamhet och ledde bl.a. till ett betydande antal anmälningar från allmänheten till Justitieombudsmannen (JO), Länsstyrelsen i Kalmar län och Socialstyrelsen. JO:s bedömning - efter prövning av socialnämndens handläggning av ärendet - har tidigare redovisats (beslut 2003-02-06, dnr 4433-2002).

Till Socialstyrelsen har inkommit sju anmälningar från enskilda personer mot NN. I anmälningarna har i första hand ifrågasatts hans tillämpning av testet "WAIS-R" (Wechsler Adult Intelligence Scale – Revised) och diagnos-metoder. Klagomålen har även avsett hans utlåtanden i omhändertagandeärendet och ifrågasatt brott mot tystnadsplikten.

I ärendet har Socialstyrelsen inhämtat yttrande jämte journalkopior och utfärdade utlåtanden m.m. från NN. För sakkunnigbedömning har handlingarna i ärendet remitterats till ledamoten av Socialstyrelsens veten-skapliga råd, professorn Karin Sonnander. Ett gemensamt utlåtande har härefter avgivits av professor Sonnander och professorerna Mats Granlund och Anders Möller. Slutligen har NN, efter att ha delgivits utlåtandet, inkommit med yttrande häröver.

Vad avser socialtjänstens uppdrag framgår av de från NN inhämtade handlingarna följande:

"Specificerade frågeställningar till grund för utredning vid Västrumsgården ... Socialtjänsten önskar att bedömning görs på [mannens] och [kvinnans] respektive föräldraförmåga samt hur de förmår eller icke förmår komplettera varandra.

- På vilken psykologisk utvecklingsnivå befinner sig [mannen] respektive [kvinnan]?
- Hur stort begåvningshandikapp har [mannen] respektive [kvinnan] och vad får dessa för konsekvenser för [barnet] idag och längre fram?
- Hur utvecklas [barnet] under vistelsen på Västrumsgården?
- Har [mannen] och [kvinnan] förmågan att se [barnets] utveckling och anpassa sig efter denna?
- Hur ser samspelet mellan [barnet] och respektive förälder ut?
- Vilka förutsättningar har [mannen] och [kvinnan] att ta hand om [barnet] själva eller med stöd. Om [mannen] och [kvinnan] visar sig vara i behov av stöd, vilken typ av insatser från socialtjänstens sida rekommenderar ni?
- Vilka resurser anser ni finns i [mannens] och [kvinnans] naturliga nätverk, skulle dessa möjliggöra att [barnet] får alla sina behov tillgodosedda?"

Av ovanstående frågeställningar är i första hand frågorna 1, 2, 4, 5 och 6 relaterade till bedömning av begåvningshandikapp/utvecklingsstörning. Dessa frågor är av sådan art att de förutsätter utredning och bedömning av legitimerad psykolog.

Insänd kopia med rubriken "Psykologjournal" avser både mannen och kvinnan och innehåller åtta daganteckningar, varav den första är daterad "4 Juli 02" och den sista "12 Aug". Uppgift om vårdgivare och/eller journalförare saknas. Journalen är signerad med "N N"

I de ingivna handlingarna återfinns kopior av två psykologutlåtanden, varav ett avser mannen och ett kvinnan. Båda utlåtandena är daterade den 17 april 2001. Det avslutande stycket i utlåtandet rörande mannen har följande lydelse: "[Mannen] har idag, tillsammans med sin maka [kvinnan], inte förmåga att ensam ta ansvar för [barnets] fortsatta utveckling. För att detta skulle fungera behövs vägledning på instruktionsnivå dygnets alla timmar. Någon annan person är därför tvungen att ta det yttersta ansvaret, dvs. föräldraansvaret för [barnets] fortsatta utveckling. Däremot är [mannen], tillsammans med sin maka känslomässigt engagerad i [barnet], vilket innebär att deras fortsatta kontakt behöver stödjas." Motsvarande formulering fanns i utlåtandet rörande kvinnan.

NN har, i sitt yttrande över anmälningarna, sammanfattningsvis anfört att "det är min bestämda uppfattning att i de delar där jag varit verksam har detta skett i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet".

Det av professor Sonnander m.fl. avgivna utlåtandet innehåller följande slutsats: "Vår slutsats är att utredningen är bristfälligt utförd vad beträffar legitimerad psykolog/legitimerad psykoterapeut NNs tillämpning av test/diagnos-metod i relation till de frågeställningar som specificerats av socialtjänsten. Utifrån svenska förutsättningar är valet av psykometriskt testinstrument gott. Legitimerad psykolog/legitimerad psykoterapeut NN har i sin utredning tagit hänsyn till begreppet intelligens i psykometrisk mening, dock ej i relation till andra intelligensteorier och ej heller till den icke entydiga relationen mellan resultat på intelligenstest och resultatet av en bedömning av adaptiv förmåga. En fullständig utredning av begåvningshandikapp omfattar enligt samtliga diagnostiska klassifikationssystem även begreppet adaptivt beteende. Utredningen har stora brister i hur man använt och kartlagt begreppet adaptivt beteende. På grund av detta kan utredningens alla frågeställningar inte sägas ha besvarats på ett sätt som är grundat på vetenskap och beprövad erfarenhet. Utredningen är ofullständigt genomförd varför ett fullgott underlag för de slutsatser som legitimerad psykolog/legitimerad psykoterapeut NN drar inte kan sägas föreligga."

NN har bl.a. anfört att han anser att bristen i Sonnanders m.fl. utlåtande är avsaknaden av ett barnperspektiv, "d.v.s. barnets rättigheter att få sitt behov av omvårdnad prövad och skyddad så långt det är möjligt." Han har vidare anfört följande: "I mitt utlåtande har jag inte valt att lägga någon tonvikt på att diagnostisera ett eventuellt begåvningshandikapp. Istället har jag valt att bestämma den kognitiva utvecklingsnivån och tolka dess konsekvenser för utövandet av omsorg. Det psykometriska testets resultat (Wais-R) har därmed använts för att ge en rimlig förklaring och prediktion till de brister som i

omsorgsförmåga/föräldraförmåga beskrivits i dygnet runt observationerna och i den sociala utredningen (jfr bilaga ...). Min uppfattning är att Karin Sonnanders m.fl. utlåtande grundar sig på en helt annan vetenskaplig tradition än den vi tillämpat på Västrumsgården. I och med detta blir deras belysning felaktig. Därmed kan farhågor uppstå att bedömningen av min medverkan i rubricerade ärende styrs av diagnostiserandet av begåvningshandikapp och inte av bedömningen av föräldraförmåga utifrån barnets grundläggande behov av omvårdnad...."

Socialstyrelsen ansluter sig till den bedömning som kommit till uttryck i det av professorerna Sonnander, Granlund och Möller avgivna utlåtandet. Socialstyrelsen anser således att N visserligen har använt en allmänt accepterad testmetod, WAIS-R, men att han har dragit väl långtgående slutsatser ur testresultatet. En fullständig utredning av ett begåvningshandikapp inkluderar en bedömning av adaptiv förmåga. Bedömningen av de två personernas adaptiva förmåga är i Ns utredning bristfällig, varför frågorna i socialtjänstens utredningsuppdrag inte kan sägas ha besvarats på ett sätt som är grundat på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Socialstyrelsen finner vidare att Ns journalföring uppvisar stora brister. Av patientjournalagen framgår bl.a. att en patientjournal skall föras för varje patient och inte får vara gemensam för flera patienter. Journalen skall vidare innehålla de uppgifter som behövs för en god och säker vård av patienten. Namnet på den som för journalen eller är ansvarig för en viss anteckning skall, enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, tydligt finnas angiven i grundjournalen. Den av N förda journalen är gemensam för mannen och kvinnan. Den innehåller inte någon beskrivning av bakgrunden till eller ändamålet med vårdkontakten. Den är i övrigt knapphändig fördd och saknar tydlig uppgift om vem som fört journalen.

Den sammanfattande utredning som, på socialtjänstens i Oskarshamn uppdrag, utförts vid Västrumsgården har avgivits den 17 september 2001. Av denna framgår bl.a. att utredningen har avsett föräldraparet och deras son (född den 11 juni 2001) och att utredningstiden varat under perioden 19 juni – 19 september 2001. Vidare framgår att NN varit en av de utredningsansvariga. Socialstyrelsen finner att N brustit i noggrannhet genom feldatering av såväl patientjournalen (4 juli – 12 augusti 2002) som de avgivna utlåtandena (17 april 2001).

Prövning av ärenden angående omhändertagande av barn enligt LVU görs av socialnämnden. Beslut om vård enligt lagen meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden, vilken även i vissa fall kan besluta om omedelbart omhändertagande. Sådana beslut utgör myndighetsutövning och kan givetvis vara mycket ingripande för den enskilde. Stora krav måste därför ställas på en rättssäker handläggning. När socialnämnden, för att få underlag för sitt ställningstagande, vänder sig till en legitimerad yrkesutövare för en professionell bedömning bör nämnden kunna räkna med att den som åtar sig uppdraget har för uppgiften rätt kompetens. Den legitimerade yrkesutövaren svarar inte bara för att de metoder han använder sig av står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet utan även att hans tillämpning av dessa sker på ett sak-kunnigt och ändamålsenligt sätt. Om han inte anser sig till fullo behärska en viss metod bör han antingen avsäga sig uppdraget eller själv anlita kompletterande sakkunskap.

N måste ha insett att hans bedömning skulle få avgörande betydelse i den utredning som socialnämnden beställt från utredningshemmet och därmed för nämndens ställningstagande i ärendet. Han borde därför ha förvärvat sig om att de utlåtanden om mannens och kvinnans föräldraförmåga som han avgav tillkommit och utformats på ett sätt som till alla delar överensstämde med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Enligt 5 kap. 6 § första stycket lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område kan en provotid om tre år föreskrivas för en legitimerad yrkesutövare om denne varit oskicklig vid utövning av sitt yrke eller på annat sätt visat sig olämplig för yrket och varning inte framstår som en tillräckligt ingripande åtgärd. De fel som N begått i sin yrkesutövning är, ur disciplinansvarssynpunkt, preskriberade. Hans oskicklighet är dock, enligt Socialstyrelsens uppfattning, av sådan allvarlig karaktär att, även om preskription inte förelegat, varning inte hade framstått som en tillräckligt ingripande åtgärd. I den mån N i framtiden, i sin egenskap av legitimerad psykolog och psykoterapeut, åtar sig liknande - ur rättssäkerhetssynpunkt viktiga - uppdrag bör han därför komplettera sina kunskaper i psykologiska test- och diagnosmetoder. En treårig provotid ger Socialstyrelsen möjlighet att fortlöpande följa upp och kontrollera att så också sker.

UTREDNING

Ansvarsnämnden har tagit del av Socialstyrelsens utredning och hämtat in yttrande av NN. Han har motsatt sig styrelsens yrkande. Han har åberopat ett utlåtande, utfärdat på uppdrag av Sveriges Psykologförbund, och uppgett bl.a. följande.

Verksamhetens organisation vid Västrumsgården AB vid tiden för det aktuella ärendet

--- För fullgörandet av verksamheten är företaget uppdelat i tre fristående verksamhetsgrenar, nämligen utredning, behandling och konsultation.

På styrelsens uppdrag drar föreståndaren tillsammans med ledningsgruppen för utredningsverksamheten upp riktlinjerna för hur denna del av verksamheten planeras, organiseras och kvalitetssäkras.

När ett ärende initieras från exempelvis socialtjänsten sker detta genom kontakt med utredningsverksamhetens föreståndare. Uppdraget kan ges såväl muntligt som skriftligt. Utredningsverksamhetens föreståndare tilldelar därefter samordnande socionom uppdraget som därefter ansvarar för utredningen och skyldigheten att redovisa resultatet till uppdragsgivaren.

Den utredningssamordnande socionomens uppgift är att planera och samordna genomförandet av begärd utredning och att kontakta de professioner som anses behövliga för att kunna besvara uppdragets frågeställningar.

Utredningssamordnaren väljer i samråd med utredningsteamet således vilka professioner som skall involveras i utredningen utifrån de frågeställningar som ställs från uppdragsgivarens sida. Det kan handla om psykolog med inriktning mot barn, psykolog med inriktning mot vuxna, barnpsykiater eller någon annan för uppdraget lämplig profession.

När de olika delarna i en utredning är genomförd är det den utrednings-samordnande socionomens uppgift att sammanställa de olika delarna till ett utlåtande vilket tillställs uppdragsgivaren.

Min roll i verksamheten vid Västrumsgården AB.

Vid tiden för det ovannämnda ärendet hade jag en 100 % anställning vid Västrumsgården AB. Hälften av tjänstgöringen var förlagd till utrednings-verksamheten och hälften avsåg chefskap och arbete i konsultverksamheten. Jag ingick inte i den ledningsgrupp som tillsammans med föreståndaren ansvarade för utredningsverksamhetens planering, organisering och kvalitetsuppföljning.

Socialtjänsten kontaktar Västrumsgården AB den 1 juni 2001 i det aktuella ärendet. --- Sedan Västrumsgården erhållit uppdraget delades uppdraget till den utredningsansvarige socionomen. Vid ett därpå följande personalmöte bestämdes vilka som tillsammans med den utredningsansvarige skulle genomföra utredningsuppdraget. Vid personalmötet beslutades att två kontaktpersoner tillsammans med den utredningsansvarige skulle genomföra uppdraget. Utredningsteamet kunde i sin tur vända sig till mig för synpunkter och eventuella kompletterande bedömningar.

Utredningsteamet som handlade ärendet bestod således av utrednings-samordnare (socionom med vidareutbildning i familjeterapi) och två kontaktpersoner/behandlingsassistenter där den ena var utbildad förskollärare med vidareutbildning i föräldrastödsprogrammet ICDP (International Child Development Programs) och den andra fritidsledare med samma vidareutbildning.

Föräldrarna --- och deras son C. anlände till Västrumsgården den 19 juni 2001.

I början av augusti begärde utredningsteamet att jag närmare skulle utreda (föräldrarnas) psykologiska utvecklingsnivå eftersom utredningsteamet uppfattat att såväl LEH som KH uppvisat brister i föräldraförmåga. Min professionella bedömning var emellertid att man borde vänta med detta för att inte riskera att styra förväntningarna i de fortsatta observationerna. Beslutet blev att avvakta med min utredning.

Under senare hälften av augusti återkom utredningsteamet med begäran om en bedömning av LEHs och KHs psykologiska utvecklingsnivå utifrån fortsatta iakttagelser av bristande föräldraförmåga. Min uppgift var således att fastställa deras psykologiska utvecklingsnivåer för att bekräfta eller avfärda en möjlig förklaring till de brister som framkommit i föräldraförmåga iakttagna genom dygnet runt observationer. Jag bedömde att WAIS-R var ett lämpligt instrument att använda vid denna begränsade utredning.

Jag genomförde således de psykologiska utvecklingsbedömningarna av LEH och KH den 27 augusti 2001. Jag hade vid detta tillfälle inte tagit del av socialtjänstens till Västrumsgården AB skriftligt formulerade uppdrag.

Inför ett möte med socialtjänsten, gjorde jag en muntlig redovisning till utredningssamordnaren av hur långt jag kommit i min utredning. Den 11 september 2001 genomfördes mötet varvid, enligt uppgift, förslag framfördes från socialtjänstens till föräldrarna om att sonen C. skulle familjehemplaceras.

Vid mötet var utredningssamordnaren, en av kontaktpersonerna, LEH och KH, KHs föräldrar samt två representanter från socialtjänsten närvarande. Föräldrarna samtyckte inte till en sådan placering. Socialnämndens ordförande beslutade då, fortfarande enligt vad jag fått mig meddelat, med stöd av 6§ LVU att C. omedelbart skulle omhändertas. LEH och KH erbjöds av utredningssamordnaren att stanna kvar vid utredningshemmet för att avsluta påbörjad utredning men de avböjde vilket fick till följd att jag inte kunde slutföra min del i utredningen i form av kompletterande intervjuer med LEH och KH.

En skriftlig sammanställning (de båda psykologutlåtandena) färdigställdes av mig den 17 september 2001.

Under ingen del av utredningstiden hade jag direktkontakt med representanter från socialtjänsten, eftersom detta inte låg inom ramen för mitt uppdrag.

Slutsats 1

Jag konstaterar, efter att i efterhand tagit del av socialtjänstens specificerade frågeställningar, att mitt uppdrag närmast motsvarade den övergripande frågeställningen och de specificerade frågeställningarna enligt punkt 1, 4 och delvis 6 ---.

Jag konstaterar vidare att min utredning endast avsåg att besvara vissa delar av socialtjänstens uppdrag och inte frågorna 1, 2, 5 och 6 i den mån de var relaterade till begåvningshandikapp/utvecklingsstörning. Genomförandet av mitt uppdrag bör således ses mot bakgrund av den begränsade omfattning det hade och de förändrade förutsättningarna som uppstod i och med att LEH och KH valde att lämna Västrumsgården innan utredningstiden var slut. Mitt sätt att genomföra mitt uppdrag kan därför, enligt min mening, inte anses stå i strid med vetenskap och beprövad erfarenhet på det sätt det framförs av Socialstyrelsens tillsynsmyndighet och i det yttrande som avgivits av Sonnander m.fl.

Slutsats 2

Jag konstaterar att socialtjänstens beslut att kontakta socialnämndens ordförande om omhändertagande enligt 6§ LVU har grundat sig på det som presenterades vid sammanträdet den 11 september. En slutlig skriftlig eller muntlig redovisning av mina iakttagelser och bedömningar kan således inte ha uppfattas som nödvändiga för beslutet. Behovet av bedömning av eventuellt begåvningshandikapp måste ha tillgodosetts genom de utsagor som lämnades vid sammanträdet eller funnits dokumenterade sedan tidigare. Detta måste anses betyda att ingen av de närvarande ansåg att min slutgiltiga bedömning var nödvändig för omhändertagandet eller, än viktigare, för behovet av fastställande av begåvningshandikapp.

Detta styrker att mitt uppdrags utformning och omfattning endast var det som av mig ovan anförts.

Jag beklagar att feldatering skett i journal och dokument. Exempelvis så har mitt utlåtande som daterats den 17/4 2001, vid en tidpunkt då vare sig barnet var fött eller utredningen på Västrumsgården påbörjats, färdigställt den 17/9 2001. Anledningen till feldateringen måste bero på en felskrivning och ett förbiseende vid genomläsningen. Feldateringen har dock på intet sätt påverkat patient-säkerheten eller ärendets handläggning.

Beträffande journalföringen så har jag sett över mina rutiner så att de är i överensstämmelse med patientjournalagen och Socialstyrelsens föreskrifter.

Som redovisats ovan så har mitt uppdrag från utredningssamordnaren inte omfattat alla de punkter som socialtjänstens givit Västrumsgården AB i uppdrag att fullgöra. Om det likväl är så att mitt uppdrag skall anses ha omfattat de punkter som Sonnander m.fl. uppgivit så är det ändå min mening att jag inte gjort avsteg från vetenskap och beprövad erfarenhet. Av de slutsatser som Professor Anders Broberg och Fil. Dr. Pia Risholm Mothander redovisar --- framgår att min bedömning - att föräldrarnas låga prestationer på WAIS-R har ett samband med det ur barnets synpunkt riskabla föräldrabetendet som dokumenteras vid dygnet runt observationer - är rimlig.

I övrigt så hänvisar jag till vad jag tidigare anfört till Socialstyrelsens tillsynsenhet i Jönköping i detta ärende.

NN har till sitt yttrande fogat det åberopade utlåtandet av Anders Broberg och Pia Risholm Mothander. De har i huvudsak uppgett följande.

Hur bör det uppdrag med sju specificerade frågeställningar tolkas som Västrumsgården AB fick från socialtjänsten i Oskarhamns kommun.

Det verkar rimligt att Västrumsgården AB tolkat socialtjänstens uppdrag som att man inte primärt fått uppdraget att värdera föräldrarnas adaptiva förmåga, som att sköta handling, städning, förmåga till sociala kontakter och inläring, utan deras förmåga att ta hand om sitt barn. Eftersom Västrumsgården specialiserat sig på bedömningar ur ett relationsperspektiv, och detta kan förutses vara känt av socialtjänsten i Oskarshamn, är den övergripande frågan om XX och YYs respektive föräldraförmåga av största vikt, vilket också framgår av uppdragets formulering. Som delfrågor formuleras sedan frågeställningar kring hur föräldrarnas begåvning, påverkar föräldraförmågan, inklusive deras förmåga att ta emot stöd genom föräldraträning etc.

Slutsatser

Den granskning som Socialstyrelsens tillsynsenhet gjort av Ns yrkesutövning betonar utredningen av föräldrarnas begåvningshandikapp och adaptiva förmåga men inte den del som handlar om den övergripande och i detta avseende viktigare föräldraförmågan i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv.

I det av Sonnander m.fl. avgivna utlåtandet granskas fem av de sju specificerade frågeställningar som socialtjänsten i Oskarshamn formulerat utifrån ett begåvnings- och adaptivt perspektiv. I utlåtandet saknar vi en diskussion om relationen mellan begåvningshandikapp eller adaptiv förmåga och föräldraförmåga.

Vad gäller Ns utredning anser vi att den psykometriska begåvnings-mätningen inte ensam kan ligga till grund för värderingen av föräldraförmåga, ens efter resultatet på WAIS-R testningen. En tolkning av den begåvnings-relaterade adaptiva förmågan "att umgås med andra i sociala sammanhang, möta andras förväntningar etc" måste innehålla de speciella dimensioner som ingår i att ta hand om ett litet barn och detta kan inte jämföras med umgänge mellan vuxna människor. Inte heller kan "självständighet" inbegripet hygien, städning och

ekonomi värderas i förhållande till den emotionella förmågan att ta hand om ett barn. De i utredningen ingående beskrivna dygnsobservationerna kan alltså inte ensidigt tolkas utifrån de kriterier för adaptivt beteende som anges i utlåtande av Sonnander m.fl.

Däremot är en bedömning av föräldrarnas kognitiva funktioner och grad av begåvningshandikapp en betydelsefull del av utredningen, då den erhållna informationen kan belysa föräldrarnas generella förmåga att ta emot föräldraträning, utnyttja stöd i omgivningen etc. Begåvningsbedömningen kan ligga till grund för värderingen av de i utredningen ingående dygnsobservationerna och beskrivningar av hur föräldrarna agerar vid stress (t ex. när barnet skriker), samt hur de tolkar barnets känsloläge och behov av sällskap och stimulans. Möjligen kan anföras att N i sitt utlåtande kunde ha varit mer strukturerad i sin sammanfattning av observationerna och använt sig av dem på ett tydligare sätt. Man kunde också tänka sig ett större psykologengagemang i utredningen, inklusive möjligheten att göra en strukturerad psykologintervju av hur föräldrarna ser på sitt barn och sitt föräldraskap eller att använda sig av video för att ge en högre grad av reliabilitet åt värderingen av samspelet. Till Ns försvar kan anföras att hans utlåtande begränsar sig till det material som han själv ansvarat för, och att annan personal på Västrumsgården bidragit med kompletterande material som gjort utredningen till en akt med många delar. Den granskning som Socialstyrelsens tillsynsenhet gjort avser endast Ns del, och alltså inte hela utredningen, vilket ger ett skevt intryck.

Vår slutsats är att Ns tolkning - att föräldrarnas låga prestationer på WAIS-R har ett samband med det ur barnets synpunkt riskabla föräldrabeteendet som dokumenterats vid dygnet-runt-observationerna - är rimlig.

Västrumsgårdens samlade slutsats, som baseras på hela utredningsmaterialet, - att föräldrarnas förmåga att själva ansvara för omsorgen om sitt barn är otillräcklig - finner vi vara i enlighet med rådande kunskapsläge rörande förutsättningarna för ett tillräckligt gott omvårdnadsbeteende, såsom vi beskrivit det ovan.

Socialstyrelsen har tagit del av utredningen och vidhållit sitt yrkande. Styrelsen har återopat vad professorerna Karin Sonnander m.fl. uppgett i ett kompletterande yttrande. Av yttrandet framgår i huvudsak följande.

Låt oss först slå fast att vårt utlåtande --- avser anmälningar mot legitimerade psykologen/psykoterapeuten NNs tillämpning av test-/diagnosmetod i relation till de frågeställningar som specificerats av socialtjänsten. Vi har alltså inte tagit ställning till om slutsatsen är rimlig (dvs. om klienterna pga. utvecklingsstörning är lämpliga föräldrar eller inte), utan enbart kontrollerat på vilket sätt utredningen av utvecklingsnivå/utvecklingsstörning och föräldra-förmåga med hjälp av test/diagnosmetodik och observationer skett. Vi har därför inte heller något principiellt att invända mot Mothanders och Brobergs inlägg.

Legitimerade psykologen/psykoterapeuten NN konstaterar i de båda psykologutlåtandena över X respektive Y --- följande under rubriken X:s intellektuella funktionsnivå.: -"Utifrån de resultat som X idag uppvisar skulle hon redan tidigare förmedlats hjälp via LSS." (Lag 1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, vår anm.). Vad beträffar Y:s intellektuella

funktionsnivå konstateras - "Vanligtvis innebär IK under 70 rättigheter till vård och omsorg inom LSS (se vår anm. ovan), Y ligger klart under den nivå som avgränsar omsorgsnivån."

Vi konstaterar att den implicita slutsats som dras i psykologutlåtandena (se citat ovan) för såväl X som för Y är att de båda har en utvecklingsstörning. Utvecklingsstörning definieras enligt gängse klassifikationssystem både kognitivt och socialt/adaptivt. Så har inte skett i utredningen, utan slutsatsen baseras enbart på testresultat i IK.

I de båda psykologutlåtandena konstateras inledningsvis följande. Då skrivningen i de båda psykologutlåtandena på de punkter som citeras nedan är identiska sammanförs de i skrivningen i det som följer.

- "I egenskap av vuxenpsykolog har jag träffat X resp. Y en gång för bedömning av hennes/hans kognitiva förmåga, vilket i sin tur ligger till grund för bedömning av hennes/hans föräldraförmåga. För denna bedömning har WAIS-R (Wechsler Adult Intelligence Scale - Revised) använts, vilket är ett omfattande begåvnings/hjärnskadetest."

I psykologutlåtandenas sammanfattningar rubricerade Bedömning av X:s respektive Y:s föräldraförmåga/omsorgsförmåga, konstateras: - "De(t) testresultat som framkommit (begåvningsstest) visar att X/Y har stora svårigheter att utöva ett fungerande föräldraskap. X:s respektive Y:s begåvningsmässiga förutsättningar visar att hon/han ensam inte förmår ta hand om sitt barn. X/Y kan heller inte lära sig detta inom rimlig tid."

Vi kan alltså konstatera att intelligenstest nyttjats som grund för bedömning av föräldraförmåga. Legitimerade psykologen/psykoterapeuten NN diskuterar i de båda utlåtandena inte kopplingen mellan utvecklingsstörning och föräldraförmåga. Den litteratur som de sakkunniga hänvisar till --- pekar snarare på att det inte är mått på intelligens som är avgörande för föräldraförmåga, utan snarare den adaptiva förmågan visavi föräldraskap som är avgörande för föräldraförmågan. Vi ifrågasätter således användningen av test/diagnosmetodikerna för detta ändamål som ett tillvägagångssätt som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

BEDÖMNING

Enligt 5 kap. 6 § lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område kan en prøvotid om tre år föreskrivas för den som fått legitimation att utöva yrke inom hälso- och sjukvården, om denne varit oskicklig vid utövning av sitt yrke eller på annat sätt visat sig olämplig för yrket och varning inte framstår som en tillräckligt ingripande åtgärd eller inte kan komma ifråga enligt 2 eller enligt 4 §. Av 2 § framgår att lagens bestämmelser om disciplinpåföljd gäller sådan yrkesutövning inom hälso- och sjukvården som har betydelse för patientsäkerheten eller klinisk forskning på människor. 4 § avser fall där anmälan till åtal skett, vilket inte är aktuellt i detta ärende.

Syftet med prøvotid är att om möjligt förebygga en framtida återkallelse av legitimationen. Den olämplighet som kan leda till prøvotid förutsätts ha varit sådant att den gränsar till att uppfylla förutsättningarna för att legitimationen skall kunna återkallas (se prop. 1997/98:109 s. 113 f.).

Socialstyrelsen har yrkat att NN föreskrivs provotid. Styrelsen har anfört att den oskicklighet som han har visat är av så allvarlig karaktär, att varning inte hade framstått som en tillräckligt ingripande åtgärd. Samtidigt har styrelsen i sin anmälan konstaterat att NN har använt en allmänt accepterad testmetod, men dragit väl långtgående slutsatser ur testresultatet.

Såvitt framgår av utredningen i ärendet har NNs befattning med KH och LEH inte haft till syfte att meddela dem behandling. Han har i stället bidragit till den utredning som socialtjänsten begärt om familjen. Det har således inte förelegat en patient-behandlarrelation mellan honom och någon av KH eller LEH. Hans yrkesutövning har därför inte haft betydelse för KH:s eller LEH:s patientsäkerhet. En anmälan om disciplinpåföljd för NN för hans utredning av KH eller LEH skulle således inte ha kunnat prövas i sak av ansvarsnämnden.

Ansvarsnämnden har att i ärendet pröva om NNs förfarande i samband med utredningen av KH och LEH haft sådana brister att det gränsar till att uppfylla förutsättningarna för att hans legitimation skall kunna återkallas. Det använda testet är beprövat och mycket använt samt är väl anpassat till detta slag av utredningar. Av handlingarna framgår emellertid att NN har dragit alltför långtgående slutsatser av testresultaten, både när det gäller tolkningen av de enskilda deltestens resultat och när det gäller resultatens konsekvenser för föräldraförmågan. Dokumentationen av uppdraget - ”journalföringen” - är också bristfällig. För det fall att disciplinpåföljd kunnat komma i fråga hade valet av påföljd inte självklart blivit varning. NN har således brustit i sina skyldigheter i yrkesutövningen men det har på intet sätt varit fråga om oskicklighet av sådant slag att provotid kan komma ifråga.

BESLUT

Ansvarsnämnden bifaller inte yrkandet om provotid för NN.

Detta beslut har fattats av Lars-Åke Johnsson, ordförande, distriktsläkaren Peter Baeckström, docenten Mats Palmér, legitimerade sjuksköterskan Ann-Louise Custerson, f.d. riksdagsledamoten Maud Ekendahl, filosofie licentiaten Gunnar Degerman, riksdagsledamoten Marina Pettersson och landstingsrådet Sören Bergqvist. Föredragande har varit legitimerade psykologen och legitimerade psykoterapeuten Hans T. Blom, sakkunnig hos ansvarsnämnden i ärenden rörande psykologi och psykoterapi.

Hur man överklagar, se bilaga.

Lars-Åke Johnsson

Hans T. Blom

Kopia till:

Socialstyrelsen, Regionala tillsynsenheten i Jönköping (dnr 42-11291/02)

Legitimerade psykologen och legitimerade psykoterapeuten NN
Socialstyrelsen, 106 30 Stockholm